

системна дерусифікація, спрямована на усунення імперської спадщини з публічного простору. Протягом усієї історії Херсона імперська чи радянська влада намагалася вкоренити росію в серцях мешканців міста. Проте під час повномасштабної навали мешканці міста довели, що Херсон – український і вони ніколи не повернуться до часів імперії.

Список використаних джерел:

1. Вірлич Є. В Херсоні завершили перейменування топонімів: які нові назви вулиць у місті. URL: <https://kherson.rayon.in.ua/topics/700137-v-khersoni-zavershili-pereymenuvannya-toponimiv-yaki-novi-nazvi-vulits-u-misti> (дата звернення: 08.09.2024)
2. Завершення декомунізації –початок деколонізації. (2019). Український інститут національної пам'яті. URL: <https://uinp.gov.ua/press-centr/novyny/zavershennya-dekomunizaciyi-pochatok-dekolonizaciyi> (дата звернення: 05.09.2024)
3. Закон України «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії». (2023). Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3005-20#Text> (дата звернення: 06.09.2024).
4. Ковальчук Т. Дерусифікація публічного простору України в умовах повномасштабної російсько-української війни. ІНТЕРМАРУМ: історія, політика, культура. №. 14. 2024. DOI: <https://doi.org/10.35433/history.112074>
5. Перейменування вулиць: як формувалася імперськість у топоніміці Херсона. URL: <https://khersondaily.com/news/pereymenuvannya-vulits-yak-formuvalasya-imperskist-u-toponimitsi-khersona> (дата звернення: 07.09.2024)
6. У Херсоні перейменовано ряд топонімів. Херсонська міська військова адміністрація. URL: <https://miskrada.kherson.ua/news/u-khersoni-perejmenovano-riad-toponimiv/> (дата звернення: 06.09.2024)

ТЕМАТИЧНА ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРАВА

*Павло Мельник,
аспірант кафедри української мови імені професора Л. А. Лисиченко
Харківського національного педагогічного
університету імені Г. С. Сковороди,
E-mail: pavlo.melnyka@hnpri.edu.ua*

Формування інформаційного суспільства ХХІ ст. у глобальному світі й в Україні зокрема створило передумови виникнення інформаційних відносин як результату здійснення інформаційних процесів і заклало правовий фундамент регулювання таких відносин – інформаційне право. Розвиток інформаційного права як нової галузі правничої галузі породжує потребу номінувати нові

поняття, здійснювати уточнення термінів, систематизувати їх. Системність лексичного складу зумовлюють як комунікативні потреби, так і системність об'єктивного світу, відображеного в лексиці, слушно зауважує М. Кочерган [4, с. 27], а одним із показників системності виступає наявність тематичних чи лексико-семантичних груп» [4, с. 25].

У сучасному термінознавстві простежуємо два напрями у вивченні семантичної системи термінів: логічний та лінгвістичний. Логічний спосіб полягає у виявленні ієрархії наукових понять і створенні тематичної класифікації термінів певної галузі знань, основу ж лінгвістичного підходу становить компонентний аналіз термінолексики (сема, семема, архісема, лексико-семантична парадигма) [5, с. 57, 69; 1, с. 74].

Вивчаючи науковий доробок дослідників термінології в цьому напрямі, спостерігаємо відсутність однозначного погляду на потрактування понять лексико-семантична група та тематична група. Як спільне в цих поняттях обрано вираження об'єктивної дійсності, проте розрізнявальними рисами є те, що лексико-семантична група – це результат закономірного лексико-семантичного розвитку мови, а тематичне групування – це рівневі вияви людських знань і досвіду та прагнення описати й скласифікувати явища об'єктивної дійсності. Ґрунтовне дослідження лексико-семантичного рівня української мови дозволило Л. Лисиченко стверджувати, що «тематичні групи – це слова різних частин мови, об'єднані спільним відрізком дійсності» [6, с. 129]. Зважаючи на досвід попередників, І. Ментинська здійснює тематичний поділ українських комп'ютерних термінів з опором на потрактування лексико-семантичної групи як «<...> семантичного угруповання термінолексем, об'єднаних хоча б однією спільною лексичною парадигматичною семою в межах тематичної групи. Семантичні зв'язки між словами в межах таких груп різноманітні: частина й ціле, функціональні зв'язки предметів, а також родовидові відношення» [7, с. 27]. Тематичні ж групи дослідниця визначає як «... відкриті об'єднання номінацій, між поняттями яких наявний предметно логічний зв'язок. Кожна група таких термінів пов'язана спільними значеннєвими прикметами, за якими ці слова співвідносяться як складники тематичної цілісності. Такі термінологічні групи утворюють загальне термінологічне макрополе». За визначенням С. Єрмоленко, представленим у «Короткому тлумачному словнику лінгвістичних термінів», лексичне поле – це «сукупність мовних одиниць, об'єднаних спільністю змісту, одним поняттям, функційною подібністю позначуваних явищ», зауважуючи при цьому на недиференційованому вживанні терміна паралельно з термінними найменуваннями «лексико-семантична група», «тематична група слів» [3, с. 131].

Уважаємо доцільним розрізнення тематичної групи й лексико-семантичної групи: у тематичну групу об'єднувати терміни за темою, а в лексико-семантичну групу – за спільною семантичною ознакою. Зважаючи на загальний теоретичний доробок дослідників, схилиємося до тематичної класифікації термінів інформаційного права.

Інформаційні правовідносини утворюють систему регульованих нормами інформаційного права суспільних відносин, пов'язаних з інформацією. Системність таких відносин уможлиблює поділ термінологіки інформаційного права на дві основні тематичні групи: «Суб'єкти інформаційних правовідносин» та «Об'єкти інформаційних правовідносин».

До суб'єктів інформаційних правовідносин належать громадяни, установи та організації, державні владні органи та органи місцевого самоврядування, які є споживачами, виробниками, володільцями інформації, інформаційними посередниками тощо. Тематичну групу **«Суб'єкти інформаційних правовідносин»** (особи, які беруть участь у конкретних правовідносинах і які є носіями інформаційних прав та обов'язків. Щоб стати учасником конкретного інформаційного правовідношення, особа повинна передусім володіти правосуб'єктністю, а саме, інформаційною. Загальною передумовою правосуб'єктності є зовнішня відокремленість, персоніфікація (здатність виступати у вигляді єдиної особи), а також здатність виробляти, виражати й здійснювати персоніфіковану волю [2, с. 245]. поділяємо на три підгрупи: *«Юридичні й фізичні особи»*, *«Юридичні особи»*, *«Фізичні особи»*.

«Юридичні й фізичні особи». Аналізування термінів у семантичному плані показало, що архісема для цієї тематичної групи одиниць – *«особа»*, лексемами *володільць, користувач, учасник, споживач, суб'єкт, носій, власник, спеціаліст, установа* тощо. Правознавство передбачає поділ осіб на юридичних та фізичних. Архісема *«особа»* в інформаційно-правовому дискурсі спричиняє виникнення термінів, які називають фізичних і юридичних осіб одночасно, наприклад: *володільць інформації* – фізична або юридична особа, якій належать права на інформацію (Закон України «Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах» від 31.12.2023, ст. 1); *володільць персональних даних, власник ресурсів, суб'єкти електронного документообігу, суб'єкт звернення, користувачі електронних довірчих послуг* та інші.

На підставі диференційних ознак *«юридична»* чи *«фізична»* виділяємо групу термінологічних одиниць **«Юридичні особи»**: *держатель публічного електронного реєстру* – орган державної влади, орган місцевого самоврядування, юридична особа публічного права, визначена законом, або саморегульована організація, що забезпечує створення, функціонування та ведення публічного електронного реєстру (Закон України «Про публічні електронні реєстри» від 01.01.2023, ст. 2); *дистриб'ютор телерадіопрограм, виробник документів, виробники офіційної статистики, афілійована особа суб'єкта у сфері аудіальних чи аудіовізуальних медіа, суб'єкт надання публічної (електронної публічної) послуги, суб'єкт розгляду звернень, суб'єкт владних повноважень суб'єкт, відповідальний за внесення інформації Українське національне інформаційне агентство «УКРІНФОРМ», постачальник реєстрової інформації* та інші й групу **«Фізичні особи»**: *експерт* – фізична особа, яка має високу кваліфікацію, спеціальні знання та безпосередньо здійснює експертизу у сфері КЗІ і несе персональну відповідальність за достовірність і повноту аналізу, обґрунтованість рекомендацій відповідно до вимог завдання на проведення експертизи (Положення про державну

експертизу у сфері криптографічного захисту інформації, затверджене Наказом Департаменту спецтелекомсистем СБ України від 25.12.2000 р. № 62); *журналіст інформаційного агентства; законний користувач бази даних, суб'єкт персональних даних, споживач послуг, підписувач, кінцевий бенефіціарний власник та інші.*

Інформаційні правові відносини в плані об'єктності виявляють розмаїтість, адже пов'язані з виникненням різних матеріальних та нематеріальних благ, а також з діями в інформаційній сфері. Така розрізненість об'єктів інформаційних правовідносин уможлиблює виокремлення тематичної групи **«Об'єкти інформаційних правовідносин»**, яку поділяємо на наступні підгрупи:

«Види інформації»: *адміністративна інформація (дані), геологічна інформація, гідрометеорологічна інформація, дезінформація, державна таємниця (секретна інформація), динамічна інформація, екологічна інформація, інформації рекламного характеру, інформація загального призначення, звукова інформація, інформація про товар (роботу, послугу), інформація про управління правами, інформація щодо правопорушень та інші.*

«Масова інформація, комунікація»: *аудіовізуальна комерційна комунікація, аудіовізуальне медіа вебресурси Верховної Ради України, засіб масової інформації рекламного характеру, засоби комунікації, звукове мовлення (радіомовлення), інформаційний запит, інформаційний продукт, інформаційний ринок, масова інформація, масова комунікація, національний роумінг та інші.*

«Інформація з обмеженим доступом»: *адвокатська таємниця, банківська таємниця, гриф обмеження доступу, гриф секретності, дані, що не підлягають оприлюдненню, інформація з обмеженим доступом, конфіденційна інформація, криптографічний захист секретної інформації, таємна інформація, засекречування матеріальних носіїв інформації та інші.*

«Персональні дані»: *база персональних даних, володілець персональних даних, дані особистого характеру; електронний кабінет призовника, військовозобов'язаного, резервіста; електронний кабінет центру надання адміністративних послуг, електронний підпис, згода суб'єкта персональних даних, обробка персональних даних та інші.*

«Документування. Бібліотечна та архівна справа»: *архівна довідка, діловодство, документальна копія, документальний пошук, документальний фонд, документація, документи на папері, документна інформація, електронний документообіг (обіг електронних документів) та інші.*

«Інформаційні ресурси»: *автоматизована інформаційна система, державна електронна платформа ведення публічних електронних реєстрів, державні електронні інформаційні ресурси, єдина інформаційно-аналітична система "вибори", єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система (єсімс) та інші.*

«Зв'язок. Комунікація»: *абонентська лінія електронної комунікаційної мережі, автоматична радіостанція, багатоканальна електронна комунікаційна мережа, електронна комунікаційна мережа загального користування, електронна комунікаційна послуга, електронна комунікація*

(телекомунікація, електрозв'язок), електронна пошта, мобільний зв'язок та інші.

«Усесвітня мережа Інтернет»: спам, вебпортал «Дія. Цифрова громада», вебресурси Верховної Ради України, вебсервер, глобальні мережі передачі даних, гіперпосилання, домен, інтранет, інтернет-змі, пошукова система (пошуковий сервіс), програмний інтерфейс електронного інформаційного ресурсу, сертифікат автентифікації вебсайту, транзит трафіка, цифрова грамотність, електронне урядування, е-взаємодія та інші.

«Технічні засоби»: автоматизована інформаційна система, автоматизоване оброблення даних, автоматичний режим надання електронної публічної послуги, відкритий ключ (дані для підтвердження електронного підпису чи електронної печатки), інтерфейс доступу до знеособленої інформації для статистичних цілей та інформації щодо конкретних експортно-імпортних операцій, криптографічне перетворення інформації, локальний компонент підсистеми моніторингу доступу до персональних даних, надавач послуг електронної ідентифікації та інші.

«Інформаційна безпека»: авторизація, антивірусний програмний засіб, багатфакторна автентифікація, безпека інформації, безпека мереж і послуг, безпека урядового або спеціального зв'язку (системи зв'язку), вимоги із забезпечення захисту секретної інформації (протидії технічній розвідці), віднесення інформації до державної таємниці, засоби криптографічного захисту інформації та інші.

Запропонована тематична класифікація терміносистеми інформаційного права забезпечує формування комплексного уявлення про логіко-понятійні зв'язки в галузі інформаційного права й уможливорює систематизацію використовуваних у процесі називання спеціальних понять мовних засобів, проте не претендує на абсолютну повноту, адже «між виокремленими групами не можна визначити чітких меж. Це свідчить про відкритий характер тематичних <...> груп» [8, с. 7]. «Розпорошеність» термінології інформаційного права в нормативно-правових документах різних правових галузей підтверджує її функціонування в різних текстах, а систематизація означеної термінології виявляє неабияку практичну значущість, забезпечуючи ефективну комунікативну взаємодію в інформаційно-правовому дискурсі.

Список використаних джерел:

1. Архипенко Л.М. До проблеми становлення системи української термінології інтелектуальної власності. Матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції «Інтелектуальні системи та прикладна лінгвістика». Харків: Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», 2012. 78 с.
2. Енциклопедія соціогуманітарної інформології. Київ: Видавничий дім «Гельветика», 2020. Т. 1. 472 с.
3. Єрмоленко С. Я., Бибиц С. П., Тодор О. Г. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів Київ : Либідь, 2001. С. 131.

4. Кочерган М. Вступ до мовознавства : підручник для студентів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів. Київ : Видавничий центр «Академія», 2001. 368 с.
5. Куньч З. Українська риторична термінологія: історія і сучасність : монографія. Львів, 2006. 216 с.
6. Лисиченко Л. А. Лексико-семантична система української мови. Харків : Харківський держ. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди, 1997. 131 с.
7. Ментинська І. Б. Тематична та лексико-семантична класифікація українських комп'ютерних термінів. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. Том 31 (70), № 2 Ч. 1 2020. С. 26-31
8. Яценко Н. О. Назви військової форми одягу в українській мові : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Київ, 2007. 20 с.

ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО КОМПАРАТИВНОГО МОВОЗНАВСТВА

Катерина Мікрюкова

кандидатка філологічних наук,

старша викладачка кафедри української мови літератури,

Миколаївський національний університет імені В.О.Сухомлинського,

E-mail: katyushamikryukova@gmail.com

Вектор сучасних наукових досліджень в останні роки фокусується на зіставленні та порівнянні. Тому особливої актуальності набувають здобутки компаративного мовознавства. Компаративне мовознавство (компаративна лінгвістика) – це «напрямок мовознавства, якому належить розроблення процедур реконструкції походження мов від прамов, мовних універсалій; визначення й опис типологічних рис мов світу; встановлення еволюційних змін і закономірностей розвитку споріднених мов шляхом їхнього порівняння на різних етапах» [6, с. 256]. Компаративне мовознавство – це дослідження мов, що відбувається комплексно, у тісних зв'язках з історією та міжмовними контактами. Тобто це порівняння однієї мови з іншою або іншими і зіставлення їх спільних та відмінних рис на різних етапах історичного розвитку.

Погоджуємося із припущенням Мар'яни Ковбанюк, що різке підвищення інтересу до зіставно-синхронних досліджень сучасної компаративістики обумовлене розвитком міжнародної співпраці, об'єднанням європейських країн у єдиний Європейський Союз, створенням спільного ринку й інтернаціоналізацією промислових підприємств, мобільністю населення і багатомовністю спільнот в Європі [3]. Проблема виокремлення сучасних галузей компаративістики в українському мовознавстві досі лишається актуальною.

Розвиток українського компаративного мовознавства відбувається крізь призму чотирьох наукових парадигм: порівняльно-історичної, ареальної лінгвістики, лінгвістичної типології та контрастивної лінгвістики. Порівняльно-